

ВЕРХОВНИЙ СУД

« ____ » _____ 2025 року

м. Київ

Справа № 000/000/1

Провадження № 0-00цс1

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду: Макаренка А.А. (суддя-доповідач), Бабича І.Б., Коваленка В.С., Пономаренка Д.Г., Семеренка З.В.,

учасники справи:

заявниця – Багряна Людмила Петрівна,

заінтересована особа: Бердичівський міськрайонний відділ державної реєстрації актів цивільного стану у Бердичівському районі Житомирської області,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Багряної Людмили Петрівни на ухвалу Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області (у складі судді Ляшенка О. М.) від 11 жовтня 2024 року та постанову Житомирського апеляційного суду (у складі колегії суддів: Кулиничка А. П., Коломієць О. І., Козаченка І. В.) від 20 листопада 2024 року, у цивільній справі за заявою Багряної Людмили Петрівни про встановлення факту, що має юридичне значення, заінтересована особа: Бердичівський міськрайонний відділ державної реєстрації актів цивільного стану у Бердичівському районі Житомирської області (далі - Бердичівський ВДРАЦС),

ВСТАНОВИВ:

1. Описова частина

Короткий зміст вимог заяви.

У вересні 2024 року Багряна Л.П. звернулася до Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області з заявою, у якій просила:

– встановити факти, що Багряна Людмила Петрівна, 17 квітня 1948 року народження, її мати - Багряна Валентина Григорівна, 6 жовтня 1927 року народження, яка померла

20 серпня 2004 року, її баба - Котова Єлизавета Яківна, 16 червня 1891 року народження, яка померла 10 серпня 1978 року, належать до єврейської національності;

– встановити факти неправильності актового запису у свідоцтві про народження Багряної Людмили Петрівни, номер запису в книзі актів цивільного стану № 9 від 16 липня 1948 року, в частині зазначення національності матері Багряної Валентини Григорівни – «українка» замість «єврейка» та зобов'язати Бердичівський міськрайонний ВДРАЦС внести зміни до актового запису про народження № 9 від 16 липня 1948 року шляхом зазначення у графі «національність мати» щодо національності Багряної Валентини Григорівни – «єврейка» замість вказаного – «українка»;

– встановити факт неправильності актового запису у свідоцтві про народження Багряної Валентини Григорівни № 283 від 18 травня 1950 року в частині вказівки національності матері Котової Єлизавети Яківни – «українка», замість «єврейка» та зобов'язати Бердичівський міськрайонний ВДРАЦС внести зміни до актового запису про народження Багряної Валентини Григорівни, 6 жовтня 1927 року народження, № 283 від 18 травня 1950 року шляхом зазначення в графі «національність мати» щодо національності Котової Єлизавети Яківни – «єврейка» замість вказаного – «українка».

В обґрунтування вказаної заяви Багряна Л.П. посилалася на те, що вона народилася в сім'ї Георгія та Валентини Багрянних. Її рідні по материнській лінії за національністю були євреями. Проте, у зв'язку з війнами на території колишнього СРСР та фашистською окупацією частина документів, що підтверджують національність її родичів втрачена, крім того, з метою уникнення переслідувань вони вимушено приховували свою національну належність. Встановлення вказаних фактів є вкрай важливим для заявника для відновлення справедливості, національної гідності, почуття національної ідентичності та отримання пільг, гарантованих особам єврейського походження при в'їзді на постійне місце проживання до Ізраїлю.

При зверненні з заявою Багряна Л.П. сплатила судовий збір в сумі 536,80 грн.

Короткий зміст ухвали суду першої інстанції.

Ухвалою Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 11 жовтня 2024 року у відкритті провадження за цією заявою відмовлено.

Ухвалу суду першої інстанції мотивовано тим, що на підставі п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України встановлення факту про належність особи до певної національності не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Розподіл судових витрат не здійснювався.

Короткий зміст постанови суду апеляційної інстанції

Постановою Житомирського апеляційного суду від 20 листопада 2024 року апеляційну скаргу Багряної Л.П. залишено без задоволення, ухвалу суду першої інстанції залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції, зазначивши при цьому, що норми Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) не передбачають можливості розгляду в порядку окремого провадження заяв про встановлення факту належності особи до певної національності, встановлення неправильності в актовому записі про народження та зобов'язання внести зміни до актових записів щодо національності особи - такі заяви підлягають розгляду в позовному провадженні. Заявниця не позбавлена права звернутися до органів державної реєстрації актів цивільного стану (далі - ДРАЦС) як суб'єкта владних повноважень з метою внесення змін до актового запису про народження у частині національності.

Узагальнені доводи вимог касаційної скарги

У касаційній скарзі Багряна Л.П. просить скасувати оскаржувані судові рішення та направити справу до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі, посилаючись на порушення судами попередніх інстанцій норм процесуального права.

Касаційну скаргу мотивовано тим, що без належного з'ясування обставин справи висновок судів попередніх інстанцій про неможливість розгляду її заяви в порядку окремого провадження на стадії відкриття провадження є передчасним. Суди фактично позбавили заявницю права встановити факт національної належності, оскільки іншого порядку вирішення такого питання законом не передбачено.

Рух справи в суді касаційної інстанції

За наявності підстав для відкриття касаційного провадження, відповідно до абзацу два частини 2 статті 389 ЦПК України, ухвалою Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 грудня 2024 року, відкрите касаційне провадження у справі.

Відзив на касаційну скаргу не надходив.

За відсутності підстав, встановлених частинами третьою, четвертою статті 401, статтею 403 ЦПК України ухвалою Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 січня 2025 року справу призначено до судового розгляду колегією у складі п'яти суддів відповідно до частини одинадцятої статті 34 ЦПК України, та ч.7 ст.429 ЦПК України, з урахуванням категорії і складності справи в порядку спрощеного провадження без повідомлення учасників справи за наявними в ній матеріалами (у письмовому провадженні).

2. Мотивувальна частина

Норми права, якими регулюються спірні правовідносини.

Частиною третьою статті 3 ЦПК України передбачено, що провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Згідно з положеннями частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до частин першої та другої статті 293 ЦПК України окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Суд розглядає в порядку окремого провадження, зокрема, справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

У статті 315 ЦПК України наведено перелік фактів, справи про встановлення яких розглядаються судом.

1. Суд розглядає справи про встановлення факту:

- 1) родинних відносин між фізичними особами;
- 2) перебування фізичної особи на утриманні;
- 3) каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- 4) реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення;
- 5) проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;
- 6) належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті;
- 7) народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження;
- 8) смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;
- 9) смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

2. У судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення.

3. Справи про встановлення факту належності особі паспорта, військового квитка, квитка про членство в об'єднанні громадян, а також свідоцтв, що їх видають органи державної реєстрації актів цивільного стану, судовому розгляду в окремому провадженні не підлягають.

4. Суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо з заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи, - залишає заяву без розгляду.

Згідно із частиною першою статті 19 ЦПК України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків (частина перша статті 49 Цивільного кодексу України; далі - ЦК України). Актом цивільного стану є, зокрема, народження фізичної особи, встановлення її походження, набуття громадянства, вихід з громадянства та його втрата, досягнення відповідного віку, надання повної цивільної дієздатності, обмеження цивільної дієздатності, визнання особи недієздатною, шлюб, розірвання шлюбу, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, зміна імені, інвалідність, смерть тощо (частина друга статті 49 ЦК України).

Аналогічні за змістом приписи закріплені у статті 2 Закону України від 1 липня 2010 року № 2398-VI «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (далі - Закон № 2398-VI).

Внесення змін до актового запису цивільного стану проводиться відповідним органом ДРАЦС за наявності достатніх підстав. За наслідками перевірки зібраних документів орган ДРАЦС складає обґрунтований висновок про внесення змін до актового запису цивільного стану або про відмову в цьому. У разі відмови у внесенні змін до актового запису цивільного стану у висновку вказуються причини відмови та зазначається про можливість її оскарження в судовому порядку (частина перша статті 22 Закону № 2398-VI).

Наказом Міністерства юстиції України 12 січня 2011 року № 96/5 затверджено Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання (далі - Правила), за змістом пунктів 1.1, 1.5 яких внесення змін до актових записів цивільного стану, які складено органами ДРАЦС України, проводиться за заявами громадян відділами ДРАЦС у випадках, передбачених чинним законодавством.

Підставами для внесення змін в актові записи цивільного стану є, зокрема, рішення суду про встановлення неправильності в актовому записі цивільного стану та рішення, у яких зазначено про внесення конкретних змін в актові записи цивільного стану; постанова адміністративного суду (підпункти 2.13.1, 2.13.2 пункту 2.13 Правил).

Згідно зі статтею 300 ЦК України фізична особа має право на індивідуальність. Фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї

індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Відповідно до статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна людина має право на повагу до її особистого і сімейного життя. Держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки.

Стаття 11 Конституції України передбачає, що держава сприяє як консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, так і розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин в Україні.

Згідно зі статтею 3 Рамкової конвенції про захист національних меншин (ратифікована Законом України від 9 грудня 1997 року № 703/97-ВР) кожна особа, яка належить до національної меншини, має право вільно вирішувати, вважатися їй чи не вважатися такою, і таке рішення або здійснення прав у зв'язку з ним не повинно зашкоджувати такій особі.

Суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги, відповідно до ч.1, 2 ст. 409, ст.ст.411-414 ЦПК України, має право: 1) залишити судові рішення судів першої інстанції та апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення; 2) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду; 3) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд; 4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині; 5) скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій у відповідній частині і закрити провадження у справі чи залишити позов без розгляду у відповідній частині; 6) у передбачених цим Кодексом випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині; 7) у передбачених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 1-6 частини першої цієї статті.

Частиною тринадцятою статті 141 ЦПК України передбачено: якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Для виконання практичного завдання Вам необхідно:

1) визначити вид судового рішення, яке, на Вашу думку, має бути ухвалено судом касаційної інстанції за результатами розгляду модельної судового рішення відповідно до встановлених у завданні умов;

2) продовжити викладення тексту судового рішення.

Датою виконання практичного завдання необхідно вважати дату складення іспиту.